

8. Хома Н.М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід. – К., Юридична думка. – 2012. – 591 с.
9. Онлайн vs офлайн. Какое образование нужно в 21-м веке // Лига. Бизнес.

УДК 378:331.5]:34(477)

ДО ПИТАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО КОНФЛІКТУ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Смутьська А. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Кім К. В.,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету

Анотація: у статті наголошено на існуванні інституційного конфлікту між сферою вищої освіти та ринком праці, між процесом навчання та роботою; проаналізовано наявні інституційні конфлікти; вказано на існуючі недоліки у системі вищої освіти; класифіковано проблемні явища та запропоновано системні кроки щодо усунення наявних проблем у системі вищої освіти.

Ключові слова: вища освіта, інституційний конфлікт, вищий навчальний заклад, студент, викладач, закон.

Аннотация: в статье отмечено существование институционального конфликта между сферой высшего образования и рынком труда, между процессом обучения и работой; проанализированы имеющиеся институциональные конфликты; указано на существующие недостатки в системе высшего образования; классифицированы проблемные явления и предложены системные шаги по устранению имеющихся проблем в системе высшего образования.

Ключевые слова: высшее образование, институциональный конфликт, высшее учебное заведение, студент, преподаватель, закон.

Annotation: the article notes the existence of an institutional conflict between the sphere of higher education and the labor market, between the learning process and work; existing institutional conflicts are analyzed; indicated the existing shortcomings in the system of higher education; classified problem phenomena and suggested systemic steps to eliminate existing problems in the system of higher education.

Key words: higher education, institutional conflict, higher education institution, student, teacher, law.

Український народ є свідком постійного проведення реформ, внесення численних змін до чинного законодавства, що подекуди провокує у суспільстві породження конфліктів практично у всіх сферах, відволікає увагу вчених і політиків від проблем реалізації законів.

Конфліктні ситуації здебільшого репрезентують органи державної влади як невідповідні, такі, що не можуть віднайти оптимальних рішень щодо їх усунення або подолання, тому дуже часто конфлікти так і лишаються невирішеними. Отже, вивчення проблеми конфліктів не втрачає своєї актуальності навіть з огляду на те, що є предметом розгляду соціологів, психологів, філософів та правознавців упродовж багатьох століть.

Сектор вищої освіти у нашій країні сьогодні перебуває у площині кардинальних перетворень та інституційних реформ. Майже 27 років незалежності України не усунули дискусійних розмов з приводу того, чи покращилася вища освіта за цей період порівняно з «радянською» спадщиною чи зазнала певної науково-педагогічної убогості. Важливим поняттям, що допоможе зрозуміти наявні негативні процеси у сфері вищої освіти є *інституційний конфлікт* (тут і далі виділення наше) – конфлікт між чинними і тими, що впроваджуються, нормами.

Сьогодні науковці, практики та можновладці схилиються до думки, що система освіти в цілому та вищої освіти зокрема перебуває у стані, близькому до критичного, тому потребує змін. То ж повсякчас генеруються ідеї щодо кардинальних перетворень у системі освіти.

Отже, головним інституційним конфліктом сьогодні є конфлікт між сферою вищої освіти та ринком праці, між процесом навчання та роботою.

Новим «досягненням» сьогодні є те, що ринок праці подекуди наповнюється не згідно з конкурентними можливостями претендентів на вакантні посади, а завдяки корисним знайомствам та протекціям. Тобто система своєрідної кооперації, коли система освіти допомагала ринку праці та майбутній робочій силі, з часом зникла. Разом

з тим, ринок праці здебільшого переповнений вакансіями зі сфери соціального обслуговування чи ІТ-технологій, які й доводиться опанувати випускникам різних професій чи то через неможливість влаштуватися за фахом, чи через бажання з самого старту кар'єри отримувати гідну заробітну платню.

«Залишком минулого» можна вважати цінність диплома про вищу освіту загалом, адже, незважаючи на те, що багато випускників починають працювати не за фахом, наявність такого документа ніхто не відмінює.

Таким чином, виходить, що система освіти і ринок праці тепер обіймають конкуруючі позиції, оскільки обопільної допомоги одне одному не надають. А, як результат, втрата студентами всіляких стимулів щодо якісного засвоєння професійних знань та й узагалі щодо їх необхідності. Отже, в умовах співіснування ще не оновленої системи вищої освіти та «нового» ринку праці вимагати від студентів глибоких знань та очікувати на позитивні зрушення у системі освіти не доводиться.

Ще один інституційний конфлікт лежить у площині платного навчання і необхідності якісного засвоєння знань. Уже сама форма навчання провокує відповідне ставлення до процесу: «я сплачую за навчання, а відповідно, нічого не повинен робити»; «я не отримую стипендії, а відповідно, заради чого я повинен докладати зусиль»; «держава не забезпечить мене робочим місцем, а відповідно, кому це потрібно» / «як хочу, так і навчаюсь», вважають студенти тощо. Або, з іншого боку, ВНЗ, що надає платні послуги у сфері освіти, сам робить це неякісно, не на належному рівні, зі слабкими вимогами до студентів. З іншого боку, навіть студентам-контрактникам одночасно не виставляють низькі оцінки, адже складеться враження, що винні не студенти, а викладач не зміг їх навчити. Та й кількість перескладань незадовільних результатів теж обмежена, зрештою доведеться приймати якийсь рішення. А відраховувати студентів-контрактників за академічну неуспішність сьогодні є немодним і економічно недоцільним. Крім того, сумним є ще й те, що так звані більш високі бали, виставлені слабким студентам, на тлі решти – це теж не той результат, який можна вважати високим.

Але ж, хочуть студенти здобувати нові знання, чи ні, хочуть відвідувати заняття, чи ні, однак навчати їх потрібно. І тут постає нове питання: як це робити, оскільки класична форма однобічної передачі інформації вже втрачає свою цінність. У студентському середовищі останнім часом досить стійко сформувався новий стереотип: викладач повинен студента *розважати*, таким чином виходить, що гарний викладач – це той, якому це вдається, який може ввести аудиторію в стан благоденства та ейфорії, який зміг захопити в себе, а, значить, й у свій предмет, який не возвеличується над студентською аудиторією в образі «надлюдини», а є одним з них, але вміє майстерно модерувати, завжди може повідомити щось нове, здивувати, захопити, вразити.

Однак навчання – важка праця і засвоювати нові знання, легковажно граючись, не вдається, то ж виникає новий інституційний конфлікт: бажання і вимога нових форм подачі матеріалу та небажання особливо «напружуватись», засвоюючи його. Тут варто відзначити ще одну проблему – це відміна журналів обліку відвідуваності академічної групи та й узагалі втрата обов'язковості бути присутнім на навчальних заняттях, оскільки «головним», по суті, є технічне накопичення балів.

Крім того, до самих викладачів висувуються вимоги щодо забезпечення навчального процесу методичними матеріалами, постійне звітування про видання нових матеріалів, складання перспективних планів щодо майбутніх кроків з оновлення навчально-методичних пакетів (*що є бюрократичним пережитком минулого*), а це подекуди призводить до появи низькопробної «писанини» та демонструє такою діяльністю відірваність викладачів від справжньої науки.

Сьогодні в усіх сферах суспільного життя і освітнього процесу йде мова щодо необхідності вміння бути комунікативно виправданим незалежно від ситуації спілкування. Це без сумніву плюс! Однак, чи можемо ми стверджувати, що такого комуніканта «створити» легко, якщо всі форми контролю у вищій школі проводяться у письмовій формі?! То ж на виході маємо фахівця, який не вміє говорити. Це, по суті, ще один інституційний конфлікт.

Варто з'ясувати, з чого ж починається така неготовність чи нездатність сучасних студентів засвоювати складні знання.

Можливо, ще зі вступної кампанії, коли до переліку вступних випробувань входить комплекс загальних (універсальних) предметів, які дають можливість пробуватися одночасно на кілька різних спеціальностей?!

Можливо, це відсутність конкурсів як таких, де, дійсно, вирував дух змагальності, бажання довести, перемогти, посісти, зайняти а тепер це лише «конкурс» сертифікатів ЗНО без загальнолюдського чинника.

Крім того, освітній процес у вищій школі сьогодні практично не регламентується окремими нормативними документами, окрім загального для всіх Закону України «Про вищу освіту», Статуту ВНЗ та Положення про організацію освітньої діяльності.

Зокрема у вищій юридичній освіті з часів прийняття незалежності лише в минулому році зареєстровано проекти Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії та два проекти закону «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії», які ще й досі перебувають на стадії обговорення. Та й узагалі через неоднаковість підходів різних юридичних наукових шкіл до визначення змісту підготовки юридичних кадрів до сьогодні відсутній єдиний стандарт вищої освіти з права.

Ще один інституційний конфлікт полягає у тому, що час економічних реформ призвів до рокировки між студентами і викладачами. Якщо колись професія викладача належала до елітних, шанованих та високооплачуваних, а студент, як правило, був звичайною молоддю малозабезпеченою людиною, то тепер усе навпаки. І прикро, що в бік викладача, який пересувається громадським транспортом, та одягнений не за останньою модою, подекуди спрямовуються погляди з осудом та «схидні посмішки» і ставлення до такого викладача чомусь *a priori* неповажливе, і через призму цього вибудовується й відповідне ставлення до предмета, який цей викладач читає.

Ще одним інституційним конфліктом є масовість вищої освіти і, навіть, перетворення її на данину моді, невід'ємний атрибут сучасної людини. Однак, загальновідомий той факт, що продукт масового виробництва не може бути якісним, ексклюзивним, неповторним. Однак, ця проблема не є суто вітчизняною, а стосується всіх розвинених країн.

То ж що відбувається сьогодні з системою вищої освіти в Україні із загальносистемного погляду? Тут варто відзначити такі явища – правове, ресурсне (економічне) та інституційне (психологічне). Правове передбачає рівень законодавчого забезпечення освітньої діяльності, що тягне за собою перегляд нормативного регулювання освітньої галузі; ресурсне – це цілковите переродження системи освіти в оновлене вітчизняне, інтегроване в європейське, русло та інституційне – пов'язане з тонкою діалектикою норм, що в нашому випадку означає напружене навчання, направлене на отримання глибоких знань і справжнього диплома про вищу освіту. Інституційний аспект торкається також професорсько-викладацького складу, оскільки тут мова також іде про належний, а не будь-який рівень викладання. То ж тут головне – не потрапити до «пастки» ВНЗ низького гатунку та визначитися зі стійкими стереотипами, направленими на якісну освітню діяльність як студентам, так і викладачам. Разом з тим, перебудова лише системи освіти не змінить загальної ситуації. Тут має бути, як і раніше, злагоджена праця між навчальними закладами та перспективами працевлаштування і гідна оплата праці професорсько-викладацького складу. Адже цінність освітньої діяльності в людях – викладачах – відомих учених, які там працювали колись і трудяться на благо освіти і науки тепер і студентах – які там навчаються зараз і талановитих і видатних випускників, які вийшли зі стін своєї Alma Mater.